

Cioranova (ne)sređena epistolarna manija

Cioran, *Manie épistolaire: Lettres choisies 1930–1991* (prir. Nicolas Cavaillès. Gallimard, Pariz, 2024).

Na samom početku 2024. godine objavljena je još jedno posmrtno izdanje tekstova Emila Ciorana (1911.–1995.) – ovaj put izbor iz njegovih pisama, njih ukupno 161. Urednik toga izdanja, kao i mnogih drugih iz fonda Cioranove ostavštine, Nicolas Cavaillès, vjerojatno je najbolji poznavatelj Cioranove biografije i bibliografije. Cioran, za razliku od Rolanda Barthesa ili Jeana-Paula Sartrea, nije samo iskazao misao da je institucionalizacija pisca kraj slobode tog pisca – on je to i živio. Povlačio se iz javnosti, rijetko je davao intervju¹, redovito je odbijao književne nagrade (prihvatio ih je tek nekoliko, uglavnom u mladosti) te se nije dao ustoličiti u svetištu francuske književnosti, tamo kamo su odlazili oni koji su željeli postati poznati – kod Bernarda Pivota u televizijsku emisiju *Apostrophes*². Stoga ne čudi interes za Cioranove marginalije i arhivski materijal, jer posrijedi je čovjek koji je uporno izbjegavao medije. Živio je rezervirano, tako da je velik broj njegovih tekstova pronađen i objavljen tek posmrtno.

Izdavanje pisama osjetljiva je rabota koja pobuđuje mnoga pitanja. Imaju li pisma književnu vrijednost? Treba li ih svrstati u *opera completa* (preminulog) autora? Trebaju li među njima biti, recimo, nečije privatne poruke? Iako se takvo što može prozvati nepotrebnim i trivijalnim, postoje izdanja, kao što su kompletna djela Georgea Orwella u dvadeset svezaka³, u kojima se nalazi gotovo sve, čak i njegovi računi. Otkrivanje i objavljivanje Joyceovih pisama⁴ izazvalo je skandal jer su neki tvrdili da se radi o iznošenju piščevoga prljavog rublja. Valja također spomenuti slučaj Philipa Larkina i njegovih pisama⁵. Naravno, neka pisma posjeduju određenu književnu vrijednost, no čini se da ona imaju ipak drugu svrhu. One su u službi materijala za biografiju, ali i zadovoljavanja interesa kakvog netko poput Ciorana uistinu pobuđuje. Logično je pretpostaviti da se iz pisama može ra-

---

¹ Nekolicina je intervjuova dostupna u knjizi *Entretiens (Intervjui)*, 1995, Pariz, Gallimard.

² Vidi: *A New History of French Literature* (prir. Denis Hollier), 1989, „Friday Night Books“, Stephen Heath.

³ *The Complete Works of George Orwell* (prir. Peter Davison, Ian Angus i Sheila Davison), 1997–1998, London, Secker & Warburg.

⁴ *Selected Letters of James Joyce* (prir. Richard Ellmann), 1992, London, Faber & Faber.

⁵ *Selected Letters of Philip Larkin, 1940-1985* (prir. Anthony Thwaite), 1992, London, Faber and Faber.

zaznati ono što se potom oblikuje u istinsku književnost, naročito kada ih piše silno zanimljiv čovjek; ipak je pisanje pisama vježba, prilika da se formulira misao. Čitajući Cioranova ili Joyceova pisma, trebali bismo dobiti uvid u izvorište, no ni u jednom ni u drugom slučaju to nije tako, kao što to, na primjer, dobivamo u Kišovim pismima⁶.

Naravno, pisma ne pretendiraju biti književna djela, ma koliko književnih elemenata ona posjedovala. U francuskoj književnosti u razdoblju prosvjetiteljstva pisma su se objavljivala kao književna djela; bili su to tekstovi napisani s namjerom da budu čitani. Izdavali su se za života autora, a gdjekad su bilo namjerno lažirani (tako je *Candide* objavljen pod izlikom da je Voltaire našao ta poglavlja u džepu fiktivnoga pokojnog doktora). Iznimku predstavlja Madame du Deffand; njezina pisma čitali su samo pisci ili adresati pisama, a upravo su ona za Ciorana bila svojevrzni uzor i budući putokaz. Čitajući Cioranova pisma, može se djelomično rekonstruirati njegova biografija, naročito problematična mladost. Cioran je uglavnom šutio o svojim u ranim rumunjskim djelima i prošlosti. Zbog odnosa s rumunjskim fašizmom uoči i tijekom Drugoga svjetskoga, bio je izvrgnut kritici u rumunjskim akademskim krugovima. Međutim, Cioran je napisao niz djela na rumunjskom jeziku. Izbor Cioranovih pisama koje je priredio Nicolas Cavaillès pomaže, dakle, rekonstruirati njegovu biografiju. Cioran je za sebe govorio da je skriboman – otuda i naslov – *epistolarna manija*.

Cavaillèsov izbor iz „plusieurs milliers“ („više tisuća“) pisama prvi je takav izbor na francuskom jeziku. Cioranova pisma dosad su tek fragmentarno objavljena, dok ovaj izbor uključuje i velik dio pisama prevedenih s rumunjskog jezika (koji čini gotovo polovicu svih pisama); manji dio pisama preveden je s njemačkog jezika, a ostala su pisma na francuskom jeziku. Taj bi izbor mogao biti početak za uređivanje i objavljivanje Cioranove korespondencije *in toto*. U Cavaillèsovu izboru pratimo Cioranov intelektualni razvoj od rane mladosti (prvo pismo u ovom izdanju napisano je kada je imao devetnaest godina) pa sve do kraja života (zadnje je pismo, u kojemu kaže „je suis un homme fini“/„ja sam gotov čovjek“, napisano 1991. godine). Valja reći da je u Hrvatskoj objavljeno svega pet prijevoda Cioranovih djela⁷. Cioranov rumunjski opus – od njegovih prvih članaka 1931. godine do posljednje, neobjavljene za života knjige, 1946. godine, kada napušta rumunjski jezik uslijed pokušaja da na njega prevede Mallarméa, Valérya i Chamforta – veći je od francuskog opusa. Francuski opus započinje nešto prije 1947. godine (iako prvi pokušaji nastupaju oko 1938. godine), a završava zadnjim objavljenim tekstom 1988. godine. Cioran je u razdoblju od 1937., nakon preseljenja u Pariz,

---

⁶ *Iz prepiske* (prir. Mirjana Miočinović), 2021., Beograd, Arhipelag.

⁷ *Volja k nemoći* (koja se sastoji od dviju knjiga, *Pad u vrijeme* i *Historija i utopija*) u prijevodu Gordane V. Popović (1995., 2001.), *Brevijar poraženih* u prijevodu Vande Mikšić (2009.), *O nedaći biti rođen* u prijevodu Petra Novoselca (2013.), *Suze i sveci* u prijevodu Mihale Vekarić (2023.).

pa sve do 1949. godine, kada je izašla njegova prva knjiga na francuskom jeziku, napisao niz knjiga na rumunjskom jeziku, no one su ostale neobjavljene za njegova života godine (tek je stotinjak stranica objavio prije smrti, 1995. godine). Nakon posljednje knjige objavljene 1988. godine, Cioran se – kako kaže u jednom pismu – *predao*; naprosto je prestao pisati, za što se pripremao od samoga početka svojeg spisateljskog života.

Za razliku od ovih (i drugih) pisama, Cioranove *bilježnice* bile su laboratorij u kojemu su nastajala njegova buduća književna djela. Njegove *Cahiers 1975–1972* (*Bilježnice 1957.–1972.*) od ozbiljnog su intelektualnog, filozofskog i filološkog značaja te su važan materijal u istraživanju Ciorana i njegovih posmrtno objavljenih djela. Ovaj je izbor pisama važan prilog u proučavanju Cioranove biografije, što je itekako potrebno, uzme li se u obzir da ona još uvijek nije objavljena u cijelosti. Mnoga pisma u ovom izboru bave se rodnom Rumunjskom, njegovom rodbinom i prijateljima koji su ondje ostali nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno temama kojima se uglavnom nije izravno bavio u svojim djelima, no kojima se itekako bavi Nicolas Cavaillès – priređivač, te ujedno i prevoditelj mnogih Cioranovih djela s rumunjskoga na francuski jezik. Ono što objedinjuje gotovo sva pisma jest Cioranovo opsesivno promišljanje povijesti, posebice zablude o povijesnom napretku. Cioranov humor i njegova rafiniranost možda su najvažnije dvije komponentne ovih sabranih pisama koje su izuzetno važno i vrijedno štivo.